

IVANIŠ NELIPIĆ IZMEĐU MLETAČKE REPUBLIKE I BOSANSKOG KRALJA TVRTKA II. TVRTKOVIĆA

PAVO ŽIVKOVIĆ
Filozofski fakultet u Zadru

UDK: 949.713»04/14«:929 Nelipić
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1988-02-17

Dvadesetih godina XV. stoljeća hrvatski velikaš Ivaniš Nelipić se našao u procjepu između Mlečana i bosanskog kralja Tvrtka II. Tvrtkovića. Njegovo jačanje i samostalno istupanje umnogome su remetili normalno odvijanje trgovinskih i drugih gospodarskih odnosa Mletačke Republike i Bosanaca. I kod jedne i druge strane javila se želja o planiranom uništenju tog istaknutog hrvatskog vlastelina. Mlečani su se nastojali njegovim uništenem pomoći najprije Trogira, Splita, a potom Omiša, Klisa i Poljica. Prvi kontakti u cilju stvaranja vojnog saveza protivu kneza Nelipića započeli su na početku 1421. godine, a sami pregovori potrajaše do 1424. godine uz izvjesne prekide i privremeno izmirenje Ivaniša sa Mlečanima.

U pregovore su Mlečani pokušali uključiti i vojvodu Sandalja, u čemu su imali djelimičnog uspjeha. Tvrtko II. je odustao od dogovorenog saveza nakon što je Venecija iznevjerila njegova očekivanja u pružanju pomoći za borbu s Turcima, koji su u dva navrata napali na Bosnu, tijekom 1423. i 1424. godine. Zahvaljujući, između ostaloga, i tim okolnostima, Ivaniš Nelipić je zajedno s još dvije najistaknutije hrvatske velikaške porodice, Frankapanima i Kurjakovićima, ostao pravi štitič obrane preostalog dijela hrvatskih teritorija u Primorju.

Dvadesetih godina XV. stoljeća, u jeku brojnih previranja i događanja na Balkanskom poluotoku i Jadranskom moru, jedan je imao šire značenje. Riječ je o uglednom hrvatskom feudalcu Ivanišu Nelipiću koji se dvadesetih godina XV. stoljeća zapleo u vrlo oštre i komplicirane odnose s Mlečanima i tadašnjim bosanskim kraljem Tvrtkom II. Tvrtkovićem. Antagonistički odnosi ovog hrvatskog vlastelina na jednoj strani, te Tvrtka II. i Mlečana na drugoj, poprimio je šire dimenzije poremetivši ravnotežu snaga na Jadranu pa i šire. U sklop tih odnosa uključila se i Dubrovačka Republika strahujući i zazirući od mletačkog prisustva u Bosni, kao i sama Porta koja je pokušavala kaznenim ekspedicijama odvojiti Tvrtka II. od pripremanih napada na Nelipića.

Događaji koji su se zbili dvadesetih godina na relaciji Ivaniš Nelipić : Mletačka Republika — Tvrtko II, uprkos značajnim priložima obrađenim u monografijama, sintezama, studijama ili člancima, nisu do kraja razjašnjeni i osvijetljeni.¹ Čini se da tu i samo razrađivanje historijskih problema diktira pristup rasvjetljavanju navedenih odnosa.

¹ G. Novak, *Povijest Splita II*, MH, Zagreb 1961; I. Božić, »Plemeniti ljudi Poljičani u XV veku«, *Glas SANU*, 280, Odeljenje društvenih nauka

Kada je riječ o Ivanišu Nelipiću i njegovu jačanju, te samostalnom istupanju dvadesetih godina XV. stoljeća, najveću smetnju u tom pogledu pričinjavali su mu Mlečani i bosanski kralj Tvrtko II. Tvrtković, koji kroz planirani savez za uništenje ovog hrvatskog vlastelina nisu prezali ni od upotrebe vojne sile. Mlečanima kao i Tvrtku II. umnogome je smetao jak i moćan susjed koji je uveliko ometao normalan tok trgovinske razmjene dviju država (Mletačke Republike i Bosne).

Namjera nam je da kroz ovaj rad bacimo malo više svjetla na procjep u kome se našao Ivaniš Nelipić, između Mlečana i Tvrtka II. i pokušaja da se ovaj ugledni hrvatski feudalac uništi a njegovi posjedi razdijele među saveznike. Osim toga željeli bismo nešto više osvijetliti uključenost drugih zainteresiranih ili ugroženih strana u tim događajima, prije svega Dubrovčana, Splitsana, Poljičana pa i same Porte.

U namjeri da osigura punu dominaciju na Jadranskom moru, Venecija je na granicama svojih susjeda nailazila na učestale sporove. Jedino je, reklo bi se, dvadesetih godina XV. stoljeća najmanje poteškoća te vrste imala na granicama sa Bosnom, čije interese nije ugrožavala, pa je stoga u bosanskom kralju, najprije Stjepanu Ostoji a potom još više u Tvrtku II. Tvrtkoviću, našla prijatelja i saveznika. U ostvarenju svojih preteznija za dominacijom na Jadranu računala je na pomoć i podršku bosanskog kralja, kojeg je sve više uvlačila u planirane diplomatske akcije i kombinacije zacrtanih planova.

Kada je pitanje zaposjedanja Dalmacije od strane Mlečana postalo aktualno, potkraj druge decenije XV. stoljeća, preciznije rečeno u proljeće 1419. godine, prvi na udaru bili su gradovi Trogir i Split te Poljica. Pod izlikom da su Trogirani postali sve opasniji za normalno odvijanje trgovine Mlečana, odlučila je Venecija da posjedne taj grad. U kombinacijama s bosanskim kraljem Stjepanom Ostojićem napravljen je plan saveza i u tom pravcu započinju pregovori dviju strana. Budući da je izostala očekivana pomoć hrvatsko-ugarskoga kralja Sigismunda, morali su stanovnici Trogira sami da se odupiru mletačkim opsadama i najezdama. Jedna od takvih uslijedila je u proyeće 1419. godine kada su Mlečani odlučili načiniti dvije bastide i s unajmljenim vojnicima postaviti ih nasuprot gradu.² Punu godinu dana Trogirani su odolijevali mletačkim napadima, a kada je u proljeće 1420. godine stigla vijest da su se Mlečanima predali Kotor a potom otoci Brač, Hvar i Korčula, mletačka vlada odluči da silom pokori Trogir i Split. Znajući da Trogi-

knj. 15. Beograd, 1971, 67—102; M. Sunjić, *Dalmacija u XV stoljeću*, Svjetlost Sarajevo, 1967; I. Pivčević, «Povijest Poljica» I, *Dodatak Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 44, Split, 1921; P. Živković, *Tvrtko II Tvrtković. Bosna u prvaj polovini XV stoljeća*, Sarajevo, 1981; Išli, «Bosna između Dubrovačke i Mletačke Republike dvadesetih godina XV. stoljeća», *Istorijski zbornik VII*, Banjaluka, 1986, 7—24; M. Sunjić, «Prilozi za historiju bosansko-venecijanskih odnosa (1420—1463)», *Istorijski zbornik*, XIV/1961, 119—145; N. Klaić, *Trogir u srednjem vijeku*, Trogir, 1985.

² N. Klaić, *Trogir u srednjem vijeku*, Trogir, 1985, 364 (dalje: N. Klaić, *Trogir*).

rani i Splićani najviše zaziru od pljačke njihovih kotara, Venecija naloži da se građanima Trogira i Splita objavi, ukoliko se ne predaju, bit će spaljena njihova polja. Čini se da Trogirane ta prijetnja nije pretjerano zastrašila, jer vidimo da se nakon toga vode borbe pred gradom. Ostaje nejasno koliko je u pružanju otpora pripomogao cetinski knez Ivaniš Nelipić koji je, kako se čini, bio upleten u te događaje, što je i davalo ton i smjernice daljnjih odnosa ovog uglednog hrvatskog feudalca i Mlečana. Izmoreni i iscrpljeni ne samo ratom nego još više i kugom koja je u proljeće 1420. godine harala u gradu i šire, zatražili su primirje od mletačkog kapetana koji im izade ususret, ali samo na jedan dan, a već 22. lipnja u gradu je na svim kupolama bila izvješena zastava Svetoga Marka, nakon što su trogirski poslanici došli pred Petra Loredana i zamolili ga za milost.³

U nastojanju da zauzmu i Split mletačka vlada naloži zamjeniku kapetana Kulfa da spriječi svim lađama, bez obzira čije bile, da uđu u luku Split, Trogir ili Omiš, a ako se one odupru tom nalogu, neka s njima postupe kao s neprijateljima. Što se tiče lađa Splita, Trogira i Omiša, bilo da se radi o oružanim ili trgovinskim, s njima će se postupati kao s neprijateljskim.⁴ Osjetivši zaista veliku opasnost koja im je zaprijetila pogibijom, odluče se Splićani da za svoga kneza izaberu neposrednog susjeda Ivaniša Nelipića, gopodara Klisa i Omiša.⁵ Ovaj je inače slovio kao ljuti neprijatelj Mletačke Republike. Jedan broj splitskih izbjeglica, u želji da se vrati na svoje stare posjede u gradu i izvan njega, bili su u stalnom kontaktu s Mlečanima. Mletačka vlada im obeća da će im pomoći u njihovim nastojanjima ukoliko oni budu radili, od sada kao i do sada, da Split padne u ruke Mlečana.⁶

Kako bi se što bolje pripremila za vojne akcije, Venecija je naložila generalnom kapetanu Kulfa da s bosanskim kraljem Stjepanom Ostojićem sklopi sporazum o savezu. Do sklapanja sporazuma je došlo u rujnu 1419. godine, a predviđao je, između ostaloga, da bosanski kralj pomaže Veneciju sve dok ona ne dobije Split i Trogir. Za uzvrat mletačka vlada je Stjepanu Ostojiću ustupila nekoliko lađa, ali samo pod uvjetom da one budu pravilno upotrijebljene, i da se izjasni protiv koga će one biti upotrijebljene.⁷ Prikliješteni s dvije strane odluče Splićani spremi poklisare na pregovor s Mlečanima. Njihovi zahtjevi svodili su se na 15 točaka od kojih Petar Loredano prihvati bez izmjena 2, 3, 5. i 6, a manje izmjene učini u 7. točki. Zatim je u cijelosti prihvatio član 10, 11, 12, 13. i 14, a odbio 15. član.⁸ Početkom jula 1420. godine, nakon što je mletačka vlada izdala privilegij gradu Splitu u onoj formi kako

³ N. Klaić, *Trogir*, 365.

⁴ Š. Ljubić, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike VII*, Zagreb 1882, 277 (dalje: *Listine*).

⁵ G. Novak, *Povijest Splita I*, MH, Zagreb, 1957, 246 (dalje: *Novak, Povijest Splita*).

⁶ *Listine VII*, 296.

⁷ *Listine VII*, 299.

⁸ *Novak, Povijest Splita I*, 249.

ga je prihvatio Petar Loredano, bijaše ovaj grad potpao pod mletačku vlast.⁹

Zaposjedanje Splita od strane Mlečana nagnalo je poljičku vlastelu da potraži oslonca u cetinskom knezu Ivanišu Nelipiću. Koristeći se općim prilikama Poljičani su počeli prisvajati zemlje starog splitskog distrikta koje su pripadale općini, crkvama i pojedincima. Ulaskom Mlečana u Split Poljičani su morali razmišljati kako i na koji način omesti mletačko obećanje Splitu, da će mu pomoći u vraćanju izgubljenih posjeda i sprečavanju daljnjeg ubiranja plodova po splitskim vinogradima i voćnjacima te zaustaviti daljnju pljenidbu stoke u selu splitskog nadbiskupa.¹⁰ U svojim vapajima kod mletačke vlade Splicićani su tvrdili da gubitak njihovih sela, mlinova, solana i zemljišta umnogome smanjuje prihode općine, crkava i pojedinaca, iznoseći cifru od 900 dukata godišnje, dok štete načinjene kroz pljačku grožđa i drugoga voća, samo u toku 1420. godine, iznose 600 dukata.¹¹ Izgleda da je Poljičane u svim tim poslovima dobrim dijelom podsticao i pomagao Ivaniš Nelipić koji se kroz predaju Splita zamjerio Mlečanima i Splicićanima.

Zauzimanjem Splita Venecija ni izdaleka nije zadovoljila svoje apetite u svojatanjima na istočnoj obali Jadrana. Mlečani su vrlo dobro znali da Split ni blizu nije tako važan koliko Klis i Omiš. Baš radi toga je i započela vrlo živu diplomatsku i vojnu akciju, nakon zaposjedanja Splita, kako bi se domogla i ovih vrlo značajnih dvaju utvrđenih gradova na našoj obali Jadrana. No kako je vlasnik tih dvaju gradova bio njihov ljuti neprijatelj Ivaniš Nelipić, ostvariti planirane zamisli bilo je veoma teško.

Zauzimanjem Splita došla je Venecija u neposredno susjedstvo s cetinskim knezom, koji je držao Cetinu, Krajinu, dvije župe: Petrovo polje i Promine, dio Kninske župe, zatim Odorjanske uz rijeku Zrmanju te Poljičku župu s gradovima: Omišom, Klisom, Sinjem, Čačvinom, Travnikom, Visećem, Makarskom i Petrovcem.¹² S obzirom na to da su posjedi sa svih strana opasivali Split, trgovina njihovih građana sa zaleđem odvijala se preko posjeda cetinskog kneza. Od njegove volje najviše je zavisila splitska trgovina sa zaleđem. Kako su oni priznali mletačku prevlast, očekivati je bilo da će doći do poremećaja u splitskoj trgovini s bližim i daljnjim zaleđem. Vrlo brzo su Splicićani-trgovci osjetili koliko štetu imaju zbog toga što su oni u domenu jedne vlasti a neposredni susjedi i zalede u drugoj. Nakon što su priznali mletačku prevlast Ivaniš Nelipić zavodi represivne mjere prema Splicićanima. Počeo je prisvajati mlinove, solane, selišta i sela, sve što je bilo ranije vlasništvo splitske općine, splitskih crkava i privatnih lica. Godišnji prihodi prisvojenih dobara umanjili su općinsku kasu za 7000 dukata. Samo od soli godišnje su gubili do 1200 dukata. Ako se tome dodaju još i štete

⁹ *Listine VIII*, 23, 24.

¹⁰ P a v č e v i ć, *Povijest Poljica I*, 25—28.

¹¹ *Listine VIII*, 60—64.

¹² G. N o v a k, *Povijest Splita II*, MH, Zagreb, 1961, 9.

privatnih lica koje su godišnje manjivale prihod za 900 zlatnih dukata godišnje, onda je jasno zbog čega je kod stanovništva grada Splita zavladao bojazan i opravdani strah zbog veza s Venecijom.

Narušavanje normalnih tokova u trgovinskim vezama sa zaleđem činio je Ivaniš Nelipić uvođenjem carina na tranzitnu robu koja je prelazila preko njegovih posjeda.

Sve navedene poteškoće koje su Splićanima zadavale velike glavobolje, natjerale su ih da kod Venecije, svoga novog gospodara, zatraže pomoć i zaštitu, te da mletačka vlada poradi što na naknađivanju nanesene štete. Najviše su optužbi upućivali na adresu gradova Klisa i Omiša, koji su bili u rukama cetinskog kneza i koji ih je sasvim sigurno poticao na osvetničke akcije prema Splićanima i Trogiranima. Vapaji koje Splićani upućuju mletačkoj vladi nagnale su ovu da pokrene veoma živu diplomatsku inicijativu stvaranja vojnog saveza za rat protiv kneza Ivaniša Nelipića. Kako su Mlečani smatrali da je najbolji odgovor Ivanišu Nelipiću poduzimanje vojnog pohoda, naložili su knezovima Splita, Zadra, Šibenika i Trogira da se međusobno sporazumiju u poduzimanju vojnih akcija za obranu od cetinskog kneza i Poljičana.¹³ Plan Mlečana je bio da se u obračunu s cetinskim knezom domognu značajnih utvrđenja na Jadranu, Omiša i Klisa te još dva grada u neposrednom mletačkom susjedstvu, vlasništvo kneza Ivaniša Nelipića. U tu svrhu naloženo je splitskom providuru Viktoru Bragadinu da uspostavi kontakt i započne pregovore s bosanskim kraljem Tvrtkom II, Tvrtkovićem i vojvodom Sandaljem Hranićem o sklapanju saveza za rat protiv kneza Ivaniša. Prve ponude o savezu Tvrtko II, Tvrtković nije mogao prihvatiti jer je 1420. i 1421. godine bio previše zauzet prisutnošću Turaka u Bosni te vlastitim krunjenjem za kralja.¹⁴ Kad im nije uspjelo upriličiti savez s bosanskim kraljem ostalo im je jedino da pokušaju pregovarati s Poljičanima, koje su na svaki način željeli odvojiti od cetinskog kneza. Unatoč mletačkim popuštanjima prema Poljičanima i njihovom nastojanju da ih odvoje od kneza Ivaniša ostali su pokušaji uzaludni. Ovi su nastavili da nanose velike štete splitskoj općini paleći i pljačkajući Splitskim poljem.¹⁵

Pravi štit i obrana preostalog dijela hrvatskih zemalja u primorju i velikom kontinentalnom dijelu Hrvatske ostale su tri istaknute hrvatske velikaške familije: Nelipići na jugu Velebita, Frankopani na sjeveru te Kurjakovići u Krbavi. Svakako je najjači štit obrane hrvatskih zemalja ostao Ivaniš Nelipić, koji je, i to treba istaći, bio u rodbinskim

¹³ *Listine VIII*, 65—66.

¹⁴ O tim događajima nešto više kod: Živković, *Tvrtko II Tvrtković, Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Sarajevo, 1981.

¹⁵ Pivčević, *Povijest Poljica I*, 28—33; *Listine VIII*, 65, 142, 188—190, 193.; Sunjić, *Dalmacija*, 66. Božić, *Plemeniti ljudi Poljičani*, 83.

vezama sa spomenute dvije hrvatske velikaške familije.¹⁶ Čuvajući hrvatske zemlje u isto vrijeme čuvao je i svoje neposredne posjede.

Nakon što se u Bosni stanje barem donekle konsolidiralo i tamo na kraljevsku stolicu zasjeo novi kralj Tvrtko II. Tvrtković, sjetiše se Mlečani da bi obnavljanjem pregovora o planiranom savezu s Tvrtkom II, nasljednikom bivšeg kralja Stjepana Ostojića (1421. godine), možda mogli poroširiti svoje posjede i na gradove: Omiš, Klis te Poljica koje je držao cetinski knez Ivaniš Nelipić. Na samom početku druge vladavine Tvrtka II. Tvrtkovića Venecija je pokušala ostvariti zamišljene planove o novim proširenjima. Ponude Mlečana bosanski kralj je mogao prihvatiti sa zadovoljstvom jer je očekivao da bi mu za uzvrat Venecija mogla biti od koristi u eventualnim sukobima ili posredovanjima s Portom.

Najnovije opasnosti koje su zapljuskivale bosansku kraljevinu od strane Turaka prinudile su Tvrtka II. Tvrtkovića da zauvijek napusti pretenzije bosanske prevlasti na nekim primorskim gradovima i otocima. Pružena ruka pomirenja i suradnje koju je učinila mletačka vlada bila je sa zadovoljstvom prihvaćena od strane bosanskog kralja Tvrtka II. Tvrtkovića. Ponudena suradnja i savez Bosancima je mogla biti od koristi u snabdijevanju i opskrbi vojnim materijalom, a uz sve to Tvrtko je računao na mletačku pomoć i posredovanje u pregovorima s Turcima. Na kraju valja spomenuti i činjenicu da je Venecija za Bosance bila siguran zbjeg i mirno skrovište u slučaju turske opasnosti.

Suradnja s Tvrtkom II. Tvrtkovićem, i Mlečanima je mogla biti izuzetno korisna, prije svega zbog odnosa s Ugarskom s kojom su bili u antagonističkim odnosima zbog Dalmacije. Ništa bolji odnosi nisu bili ni sa srpskim despotom Stevanom Lazarevićem zbog primorskih gradova u Zeti. Tamo je Venecija prigrabila najveći dio posjeda nakon smrti Balše III. Ponude o suradnji stizale su Mlečanima i iz same Bosne. Tamošnji kralj je Veneciji ponudio ustupanje nekog mjesta na moru. Mlečani su nastojali isposlovati za svoje trgovce u Bosni što više povlastica i privilegija, naročito za one koji su već boravili i djelovali u Bosni.

U prvim kontaktima splitskog providura, koji je dobio ovlaštenje od mletačke vlade da pregovara s bosanskim kraljem Tvrtkom II. Tvrtkovićem, na početku 1421. godine bosanskom kralju je trebalo predočiti da namjera Venecije nije za bilo kakvim teritorijalnim proširenjem. Glavni cilj saveza je uništenje Ivaniša Nelipića. U međusobnim pregovaranjima ponudili su bosanskom kralju da sve eventualno oduzete zemlje koje pripadaju cetinskom knezu Tvrtko II. pripoji bosanskoj državi, izuzimajući jedino Klis, Omiš i Poljica koje oni žele zadržati za sebe. Kao obrazloženje svog zahtjeva za zaposjedanje spomenutih gradova i posjeda, Mlečani navode da je to jedini način na koji mogu osigurati Split i njegovo bliže zaleđe od stalnih pljački i nasrtaja ljudi

¹⁶ Njegova starija kći Katarina bila je udata za Ivana, najstarijeg sina Nikole Frankopana, dok je mlada kći Margarita bila udata za Karla, sina dalmatinsko-hrvatskog bana Pavla Kurjakovića. V. Klaić, *Povijest Hrvata III*, Zagreb, 1972, 122.)

Ivaniša Nelipića. Mlečani su pokušali urazumiti bosanskog kralja na učestale vapaje koji su dolazili od strane Splicana. Štete od tih pljački i razaranja koje su činili Ivaniševi ljudi premašivale su cifru od 17.000 dukata godišnje. Predlagali su Tvrtku II. Tvrtkoviću da bi bilo najbolje da s obe strane priklješte cetinskog kneza i tako ga natjeraju na predaju, nakon čega će podijeliti njegove posjede.¹⁷

Prvi kontakti Mlečana s bosanskim kraljem nisu imali nekih vidnih rezultata, možda i zbog činjenice da je u međuvremenu Venecija sklopila primirje sa cetinskim knezom Ivanišem Nelipićem, koje je potrajalo do sredine 1421. godine. To kratkotrajno primirje iskoristio je Ivaniš Nelipić u pripremanju za novo razračunavanje s Mlečanima. U drugoj polovini te godine obnovljena su neprijateljstva između Ivaniša Nelipića i Mlečana. S utvrđenog grada Klisa počeo je cetinski knez napadati na mletačke posjede. Mlečani su uvidjeli da se s Nelipićem nisu u stanju sami razračunati, najviše zbog Ivaniševih napada s kopna, pa su ponovno pokušali potražiti saveznika u bosanskom kralju i oblasnim gospodarima. Ovoga puta na otpor naišli su kod velikog vojvode Sandalja Hranica koji je s Mlečanima imao neke neraščišćene račune oko Kotora. Da bi što efikasnije umirili povrijeđenu sujetu velikog bosanskog vojvode, Mlečani su se obratili bosanskom kralju da posreduje za njih u tom sporu. Tvrtko II. je u Veneciju spremio svoje poklisare koji su dobili nalog da posreduju u čitavu slučaj.¹⁸ Kako je ovo posredovanje imalo vrlo malo rezultata morali su Mlečani u proljeće 1422. godine otpremiti novo poslanstvo na dvor bosanskog kralja s instrukcijama za pregovore oko formiranja lige koja bi bila upotrijebljena za rat protiv Ivaniša Nelipića.

Neprijateljsko držanje vojvode Sandalja ostavilo je osjetnog traga i na samog bosanskog kralja Tvrtka II. Tvrtkovića u pregovorima o obrazovanju saveza. Osim toga Tvrtko II. je u to vrijeme još uvijek bio zaokupljen krunjenjem i učvršćivanjem svojih pozicija u Bosni. I dok je Ivaniš Nelipić počeo ponovno napadati na mletačke posjede u susjedstvu zadajući im velike glavobolje u trgovini, odlučio je Mlečani da potraže pomoć i podršku na drugim stranama. Najprije su obnovili kontakte i pregovore s bivšim bosanskim kraljem Stjepanom Ostojićem, unatoč činjenici da je on uveliko već bio u sjeni novoga bosanskog kralja Tvrtka II. Tvrtkovića. Stjepanu Ostojiću su poručivali da s njim žele imati onakvo prijateljstvo kakvo su imali za vrijeme njegova pokojnog oca.¹⁹

¹⁷ Živković, *Bosna između Dubrovačke i Mletačke Republike dvadesetih godina XV stoljeća*, 9.

¹⁸ *Listine VIII*, 88. Kotor je sredinom svibnja 1420. godine priznao vrhovnu vlast Venecije. *Istorija Crne Gore II/2*, 125. Vojvoda Sandalj je uputio prosvijed ožujka 1421. godine, što je mletačka flota posjela kotorsku oblast. Sinjorija mu je odgovorila da su se Mlečani samo odazvali pozivu što su im uputili kotorska vlastela i knez. Sandalju su obećali priznati prihode koje je imao od njih, ali samo pod uvjetom da natjera Balšu III. da Mlečanima vrati oduzeta mjesta. *Istorija Crne Gore II/2*, 129.

¹⁹ *Listine VII*, 87.

Od Stjepana Ostojića su zatražili da učvrsti trg na ušću Neretve kako bi njihovi trgovci mogli nesmetano dolaziti tamo, kako je to uostalom bilo i za vrijeme njegova oca.²⁰

Malo je moglo biti koristi od već bivšeg, svrgnutog kralja Stjepana Ostojića, pa su Mlečani odlučili da promijene politiku i orijentaciju u Bosni. Ponovno su se okrenuli legitimnom bosanskom kralju Tvrtku II. Tvrtkoviću. Kod njega su još jedanput obnovili inicijativu o formiranju saveza za rat protiv Ivaniša Nelipića. Pregovori su obnovljeni sredinom 1422. godine, i o njima se sačuvalo dosta podataka u arhivskim vrelima, tako da ih je moguće pratiti s dosta pojedinosti. Osim kralja Bosne u najnovije pregovore bili su uključeni i najistaknutiji bosanski feudalci, koji su se tim povodom sastajali na bosanski »stanak« i tu odlučivali o svim najvažnijim pitanjima. Osim toga bilo je i pojedinačnih kontakata bosanskih feudalaca s mletačkom vladom, kakav je slučaj s vojvodom Sandaljem, kome su često svraćali mletački poklisari u navedenim pregovorima o savezu.

Najnoviji pregovori mletačke Signorije s bosanskim kraljem Tvrtkom II. Tvrtkovićem, koji su započeli sredinom 1422. godine, dobili su šire dimenzije. Tako je mletački poslanik dobio nalog svoje vlade da, osim pregovora o savezu, razgovara s bosanskim kraljem i o zakupljanju trga na Neretvi od strane mletačke vlade. Poslanik je dobio nalog Signorije da na bosanskom dvoru isposluje privilegije i povlastice koje su njihovi trgovci imali i prije Tvrtka II. Tvrtkovića. Mletački poklisar Ivan de Georgio je najprije trebao da čestita Tvrtku II. Tvrtkoviću na njegovu krunjenju za bosanskog kralja (iako je bilo obavljeno još godinu dana ranije), a potom da na bosanskom dvoru isposluje potvrđivanje ranijih povlastica mletačkih trgovaca koji trguju po Bosni. Pravi cilj dolaska mletačkog poslanika bio je sklapanje sporazuma o formiranju saveza za rat protiv cetinskog kneza Ivaniša Nelipića jer je on, prema izjavama mletačkog poklisara, jednako zadavao poteškoća i mletačkim i bosanskim trgovcima koji su prelazili preko njegovih zemalja i ne samo njegovih nego i bosansko-mletačkih. Čim je stigao u Visoko, poslanik je izvijestio svoju vladu da je s kraljem započeo pregovore, ali da oni ne idu na ruku mletačkoj Signoriji.²¹ Bosanski kralj, čini se, nije bio u prilici da svim mletačkim zahtjevima udovolji. Prije donošenja bilo kakve odluke morao se konsultirati s feudalcima koje je prizvao na »stanak«. Uzaludna su bila uvjeravanja mletačkog poklisara da njihovi trgovci trpe velike štete zbog susjedstva s Ivanišem Nelipićem, koje im nanose njegovi ljudi u susjedstvu. Iako im posjedi graniče, niti su bosanski niti mletački trgovci bili u prilici da nesmetano dolaze jedni drugima. Mlečani su upućivali apele i vapaje Tvrtku II. da im pomogne u tom slučaju. S obzirom da je začetnik obostranih zala bio knez Ivaniš Nelipić i njegovi ljudi, predlagali su Tvrtku II. Tvrtkoviću da poduzme

²⁰ *Listine*, VII, 85.

²¹ N. Jorga, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XV siècle II*, Paris 1899, 206 (dalje: Jorga, *Notes II*).

neke mjere kako bi se svim tim pojavama stalo na kraj. Predlagali su Tvrtku II. da bi najbolje bilo da ga zajedničkim snagama unište, a nakon toga njegove posjede međusobno podijele. Mlečani su pokušali uvjeriti bosanskog kralja da njihov glavni cilj nije oduzimanje tuđih posjeda, već osiguranje svojih mjesta i podanika u njima. Jedino ma što su polagali pravo u slučaju stradanja cetinskog kneza, jeste uzimanje Omiša, Klisa i planinskog dijela Poljica, budući da ti posjedi graniče s njihovim i posjedima Ivaniša Nelipića. Tvrtku II. su predlagali da sva eventualno osvojena zemljišta i posjede ostavljaju na raspolaganje bosanskom kralju. Bosanskom kralju su obećali dati vojnu pomoć kad on bude napao cetinskog kneza. Tom prilikom su Mlečani pokušali nagovoriti bosanskog kralja da im izda privilegiju o opskrbljivanju solju trga na ušću rijeke Neretve. Kako je Tvrtko II. već ranije trg Drijeva ustupio svojim velikašima; vojvodi Sandalju, vojvodi Radoslavu Pavloviću i braći Radivojevićima, pitanje ustupanja tog trga Mlečanima moralo je biti vezano za suglasnost spomenutih bosanskih velikaša. Uzaludne su bile i primamljive novčane ponude koje Mlečani nude Tvrtku II. a koje su vrijedne spomena. Između ostaloga nude oni Tvrtku II. za svaku godinu držanja tog trga na ušću Neretve 1500 do 2000 dukata, pod uvjetom da tamo nitko drugi ne smije dovoziti sol osim njihovih trgovaca.²² Mlečani su očekivali da bi na dvoru bosanskog kralja mogli zateći i velikog vojvodu Sandalja Hranića, te je poklisaru naloženo da, ukoliko se očekivanja obistine, pokuša i s njim razgovarati o spornim pitanjima. Ako poslanik Ivan de Georgio ne nađe vojvodu Sandalja na Tvrtkovu dvoru, rečeno mu je da pođe njemu i s njim obavi razgovor, a potom se uputi na kraljevski dvor i tamo informira Tvrtka II. o rezultatima tog razgovora.²³ S obzirom na to da su pregovori s Bosancima tekli vrlo sporo i s velikim poteškoćama, mletački poklisar se u Bosni zadržao nešto duže nego je bilo predviđeno. I dalje su Mlečani uvjerali Bosance da oni nemaju najmere ratovati radi proširenja posjeda, oni jedino žele Omiš, Klis i Poljica, koji su im potrebni za obezbjeđenje sigurnosne trgovine njihovih ljudi koji idu u Bosnu preko posjeda cetinskog kneza Ivaniša Nelipića.²⁴

Iako na prvi pogled mletački zahtjevi ne djeluju tako veliki, ipak su ostali zapreka i dovoljna smetnja u realiziranju zamišljenih planova o savezu za rat protiv kneza Ivaniša. Zato je Venecija morala odustati od navedenih potraživanja i svesti ih na najmanju moguću mjeru. Najprije su se odrekli Poljica, tražeći za sebe samo Omiš i Klis. U slučaju da bosanski kralj pristane na ta njihova potraživanja, poklisaru je naloženo da u stvaranju saveza Mlečana i bosanskog kralja oni nude vojnu pomoć u zauzimanju tvrđave koje drži knez Ivaniš Nelipić. U slučaju da Tvrtko II. bude molio pomoć za rat protiv cetinskog kneza, dali su obećanje da će mu u tim vojnim akcijama pomoć pružiti dalmatinski

²² *Listine* VIII, 109.

²³ *Listine* VIII, 177.

²⁴ *Listine* VIII, 175.

gradovi koji će mu ustupiti oko 500 svojih podanika. Tako će, primjera radi, Zadar spremiti 200 svojih podanika i 48 balistara, Šibenik isto toliko, dok će Trogir spremiti 150 podanika od čega 38 balistara. Split je dobio nalog da uputi najmanji broj vojnika, svega 100, od čega 24 balistara.²⁵ U mletačkom je Senatu bilo prijedloga da se bosanskom kralju ponudi samo novčana pomoć za rat protiv Ivaniša Nelipića, u slučaju da mu ta kombinacija više odgovara. Ponuđena je konkretna suma novčane pomoći, a ta je iznosila od osam do deset tisuća dukata, no taj prijedlog u Senatu ipak nije prošao.²⁶

Mletački poklisar Ivan de Georgio, koji je boravio na dvoru Tvrtka II. radi pregovora o sklapanju saveza za rat protiv Ivaniša Nelipića, imao je nalog svoje vlade da, osim tih pregovora, pokuša privoljeti bosanskog kralja na davanje u zakup trga na ušću rijeke Neretve. Za trg Drijeva su itekako bili zainteresirani i sami Dubrovčani koji su umnogome strahovali od prisustva Mlečana na tom trgu. Riječ je o držanju monopola nad snabdijevanjem Bosne solju, koja je najvećim dijelom išla preko tog trga. Za držanje tog monopola Mlečani su bili voljni ponuditi Bosancima i do 2000 dukata godišnje.²⁷ Kako se taj posao nije mogao okončati bez pristanka vojvode Sandalja, mletački poslanik ga je potražio u namjeri da ispita njegovo raspoloženje. Čini se da je kod vojvode Sandalja bila prisutna dobra volja da, osim ovoga, riješi i sva druga sporna pitanja koja je imao s mletačkom Signorijom.²⁸ Kako se čini, od njegova raspoloženja zavisilo je rješavanje svih važnih pitanja u odnosima Mlečana s Bosancima. Zato su Mlečani odlučili da ga umire s dvije tisuće perpera koje su mu ponudili davati svake godine za spornu kotorsku trgovinu solju, pod uvjetom da uspostavi trgovinske odnose s tim gradom.²⁹

I dok su Mlečani već uveliko razgovarali o planiranom savezu s bosanskim kraljem, cetinski knez je saznao za njihove međusobne namjere, pa je poduzeo odlučnije korake u sprečavanju vlastite pogibije i stradanja. Osjećajući opasnost gotovo sa svih strana, Ivaniš Nelipić odlučio da zatraži pomoć i posredovanje šibenskog kneza Nikole Malipetra, koji je za njega trebao posredovati kod mletačke Sinjorije. Cetinski knez je molio od mletačke vlade dozvolu da njegovi podanici mogu slo-

²⁵ *Listine* VIII, 189—190.

²⁶ Objavljujući te dokumente Šime Ljubić, u *Listinama* VIII, str. 189, nije uvažio primjedbe Senata, iz kojih je uočljivo da dio teksta nije prihvaćen. Dio teksta stavljen je u zagradu, a Ljubić ga je zanemario. Sadržaj teksta dat u zagradi glasi: »Non quod istud capitulum a primo (usque ad illud) non fuit captum sicut apparet per partem trium Sapientim consilii: volunt partem superscriptam per totum sive illa parte qua continetur in primo capitulo que incipit; 'Si vero occurerit' usque ad finem ispius capituli segnata... De parte 79, de non 2, non sinceni. M. Šunjić, »Bilješke o državnom arhivu u Veneciji«, *Glasnik Arhiva i Društva arhivista BiH* I, Sarajevo, 1961. 214—216, 214/15.)

²⁷ *Listine* VIII, 176.

²⁸ *Listine* VIII, 196.

²⁹ *Listine* VIII, 177. Usporedi: Živković, *Bosna između Dubrovačke i Mletačke Republike*, 11.

bodno ići po njihovu teritoriju. U međusobnim razgovorima i posredovanjima Ivaniš Nelipić je uvjeravao mletačku vladu da najveća opasnost za obje strane prijete od vojvode Sandalja, koji i njemu želi nametnuti rat. Teško, skoro beznadno stanje cetinskog kneza željeli su maksimalno iskoristiti Mlečani, postavljajući pred njega neprihvatljivije uvjete mirenja. Jedan od tih je i vraćanje svega onoga što je Ivaniš Nelipić od njih oduzeo i samovoljno držao. Zatražili su tvrđavu Klis, nudeći mu novčanu nadoknadu u visini od 5000 dukata.³⁰ Mletačka vlada se tako našla u nezavidnom položaju; na jednoj strani je pregovarala s bosanskim kraljem oko stvaranja saveza za rat protiv cetinskog kneza, a na drugoj je vodila pregovore oko izmirenja s Ivanišem Nelipićem. Smatrala je najboljim rješenjem da o svemu izvijesti bosanskog kralja i čuje njegovo mišljenje. Učinila je to posredstvom svoga poklisara koji se već nalazio u Bosni na dvoru mletačkog kralja.

Pregovore o savezu Mlečanima želio je obilato iskoristiti i sam bosanski kralj. Njegov plan je bio oročavanje s riminijskom obitelji Malatesta, a najbolji posrednik u zamišljenim planovima bila je mletačka Sinjorija. Posredovanjem splitskog nadbiskupa Tvrtko II. je iskazao želju da bi za ženu želio imati katolkinju i to po mogućnosti jednu od ženskih članova obitelji Malatesta. U takvim planovima molio je i mletačku vladu da posreduje za njega.³¹ Plan Tvrtka II. je bio oženiti se kćerkom riminijskog kneza Pandolfa II (1370—1427), sina Galeata Malateste, koji je 1404. godine nakon zauzimanja Brescije postao njen gospodar. Pandolfo II. je inače bio gospodar Fana, a na početku XV. stoljeća i Bergama.

U izvjesnom trenutku se činilo da su Tvrtkovi planovi o oročavanju s obitelji Malatesta bili sasvim blizu realnosti. To nam najbolje potvrđuje sadržaj jednog mletačkog pisma u kome izvješćuju Tvrtka II. da njihovo posredovanje u kraljevoj ženidbi napreduje na zadovoljstvo objiju strana.³² Unatoč takvim optimalnim vijestima Tvrtkovi planovi o ženidbi nisu ostvareni, ne zna se iz kojih razloga. Iako bosanski kralj nije ostvario zamišljeni ženidbeni plan, njegovi odnosi s Mlečanima nisu se bitnije promijenili, niti je to bitnije utjecalo na daljnji tok pregovaranja o stvaranju saveza za rat protiv Ivaniša Nelipića. Pregovori o savezu nastavljeni su u drugoj polovini 1422. godine.

Ovoga puta Mlečani su bili u velikim dilemama čije prijateljstvo i ponude da prihvate, da li one koje nudi Ivaniš Nelipić ili bosanski kralj Tvrtko II. Tvrtković. U toku daljnjeg pregovaranja na vidjelo su izbili novi nesporazumi i nesuglasja. Riječ je o prekoračenju datih ovlaštenja mletačkom poklisaru, koji je mimo znanja i volje svoje vlade počeo optuživati Dubrovčane na bosanskom dvoru, što nije odgovaralo krupnim bosanskim velikašima, zbog čega ga je mletačka vlada oštro

³⁰ *Listine* VIII, 196.

³¹ *Listine* VIII, 177—178.

³² *Listine* VIII, 196; Živković, *Tvrtko II*, 91.

ukorila i upozorila da ubuduće tako nešto više ne čini.³³ Svome poslaniku mletačka vlada je naložila da, u slučaju da šibenski knez zaključi mir s Ivanišem Nelipićem, o tome izvijesti i bosanskog kralja Tvrtka II. Tvrtkovića. U slučaju da on ne bude zadovoljan odredbama ugovora koji imaju namjeru sklopiti s cetinskim knezom, njemu će ponuditi Omiš, a oni će se zadovoljiti samo Klisom.³⁴

Inicijativa Mlečana za sklapanje saveza s bosanskim kraljem protiv Ivaniša Nelipića nije naišla na odobravanje većeg dijela bosanskih velikaša, u prvom redu vojvode Sandalja, koji je još uvijek s Mlečanima imao neraščišćene račune u Zeti. Svojim akcijama nastojao je vojvoda Sandalj što više podrivati pregovore vođene između Mlečana i bosanskog kralja. Gotovo ni jedno pokrenuto pitanje od strane mletačkog poslanika na bosanskom dvoru nije prošlo bez poteškoća i otpora iniciranih najviše od Sandalja Hranića i usorske porodice Zlatonosovića.

Najveće zasluge takvog ne baš prijateljskog držanja vojvode Sandalja, Zlatonosovića i Dinjičića pripadaju Dubrovčanima, koji su u Bosni razvili veoma živu diplomatsku aktivnost u cilju razbijanja saveza i prijateljstva Bosanaca i Mlečana. Diplomatske akcije koje je mletački poklisar vodio u Bosni pomno su praćene od strane Dubrovčana s obzirom da su planovi Mlečana u velikoj mjeri pogađali interese dubrovačke vlade u Bosni.³⁵ Strahujući od optužbi koje je mletački poslanik iznio na račun Dubrovčana, odlučio se dubrovačka vlada da spremi svoje poslanstvo na bosanski dvor prije održavanja »stanka« na kome će se razmatrati prijedlozi mletačke vlade. Poslanici su sa sobom nosili bogate darove za kralja i oblasne gospodare.³⁶ Oni su ipak došli nakon održanog »stanka«, no to nije bitno promijenilo njihov položaj u Bosni, prije svega kod vojvode Sandalja, Zlatonosovića i Dinjičića. Svaku vijest koja je pristizala u vrijeme ovih pregovora iz Bosne, Dubrovčani su pomno i s velikom pažnjom razmatrali u Vijeću umoljenih.³⁷ U tim svojim nastojanjima uspjeli su oni bogatim darovima zadobiti naklonost gotovo sve bosanske vlastele koja je na Tvrtkovu dvoru imala veliki utjecaj i ulogu. Dubrovčani su samo na darove utrošili oko 1000 perpera.³⁸ Živu diplomatsku aktivnost na Tvrtkovu dvoru kao i na dvorovima oblasnih gospodara nastavili su Dubrovčani i tijekom listopada 1422. godine, kada su u Bosnu spremili novo poslanstvo s instrukcijama koje su bile u čvrstoj svezi s mletačko-bosanskim prego-

³³ *Listine* VIII, 196.

³⁴ *Listine* VIII, 197.

³⁵ O diplomatskom sukobu dviju Republika više kod: Živković, *Bosna između Dubrovačke i Mletačke Republike dvadesetih godina XV stoljeća*.

³⁶ Historijski arhiv u Dubrovniku (dalje: HAD), *Acta Consilii Rogatorum* III, fol. 108', 25. IX 1422. HAD: *Acta Consilii Maius* II, fol. 97, 28. IX 1422. (dalje: Cons. Rog.; Cons. Maius)

³⁷ Pokazuje to i primjer iz prve polovine kolovoza 1422. godine. (Cons. Rog. III, fol. 103, 8. VIII 1422; fol. 103', 15. VIII 1422.)

³⁸ Cons. Rog. III, fol. 109, 25. IX 1422.

vorima o stvaranju saveza.³⁹ Između ostaloga u nalogu su Dubrovčani isticali da znaju što mletački poslanik kani učiniti u Bosni, no kako je Dubrovnik oduvijek i kuća bosanskih banova i kraljeva pa samim tim i Tvrtka II, pozvali su ga da posjeti kuću svoju, gdje je uostalom odsjedao i njegov otac Tvrtko I. Kotromanić.⁴⁰ Po nalogu vlade dubrovačko poslanstvo je trebalo posjetiti i vojvodu Sandalja i njega upozoriti na mletačka lukavstva koja provode ne samo u Bosni nego i šire, potkrepljujući to primjerom Bizanta od koga su preoteli Kandiju s još nekim gradovima, dok su od Hrvoja Vukčića preuzeli Split uz još neka mjesta.⁴¹ Vojvodu Sandalja su molili da utječe na Tvrtka II. kako ne bi pao pod utjecaj Mlečana.⁴² Na svaku vijest koja je pristizala o kretanju i pregovorima mletačkog poslanika i bosanskog kralja odgovarali su Dubrovčani novim instrukcijama za razgovore s kraljem i oblasnim gospodarima.⁴³ U najnovijim instrukcijama što su ih spremali za svoje poklisare u Bosni tijekom studenoga 1422. godine Dubrovčani su veoma oštro oklevetali i napali Mlečane. Između ostaloga za njih kažu da su to ljudi koji se najprije uvuku malo da bi posjedovali, a potom svim načinima i sredstvima nastoje ovladati cijelom zemljom. Pokušali su predočiti vojvodi Sandalju kolika bi to bila šteta za njega i svu Bosnu kad bi Mlečani zagospodarili trgovom na ušću Neretve. Sobom su poklisari nosili poruke za Tvrtka II. i bosansku gospodu koje su pristigle s ugarskog dvora od tamošnjeg kralja Sigismunda.⁴⁴

Strahujući da im Mlečani ne bi došli u neposredno susjedstvo, ukoliko im Tvrtko II. ustupi neki od svojih gradova na moru, učestalo su se počeli obraćati bosanskim barunima da im pomognu u osujećivanju takvih mletačkih namjera, spremajući bogate darove za vojvodu Sandalja, kralja Tvrtka II, Zlatonosovića i Dinjičića.⁴⁵

I dok su tako žustro vođene diplomatske prepirke poslanstva dviju Republika na bosanskom dvoru, cetinski knez Ivaniš Nelipić, ohrabren povoljnim vijestima iz Bosne, odlučio da raskine sklopljeno primirje s Mlečanima. Obnovio je neprijateljstva prema njima i na moru i na kopnu. Zatečeni najnovijom situacijom ponovno su se Mlečani obratili bosanskom kralju, ovoga puta s nešto izmijenjenim planovima i zahtjevima. Još jednom su ga pokušali uvjeriti u dobrobit stvaranja saveza koji će sigurno donijeti koristi za obe strane. Prije nego ostvare zamišljeni plan o sklapanju saveza morali su Mlečani otkloniti izvjesne zapreke koje su ostale od ranije. Najprije su morali odustati

³⁹ Cons. Rog. III, fol. 114, 12. X 1422; fol. 115, 15. X 1422; fol. 115', 16. X 1422; fol. 117, 19. X 1422.

⁴⁰ HAD: Lettere e Commitione di Levante VIII, fol. 130, 1422. (dalje: Lett di Lev.)

⁴¹ Lett. di Lev. VIII, fol. 130', 1422.

⁴² Lett. di Lev. VIII, fol. 134', 30. XI 1422.

⁴³ Lett di Lev. VIII, fol. 135, 30. XI 1422.; Cons. Rog. III, fol. 130', 30. XI 1422.

⁴⁴ Lett. di Lev. VIII, fol. 135', 3. XII 1422.

⁴⁵ Cons. Rog. III, fol. 131, 3. XII 1422; fol. 131', 3. XII 1422.; Lett. di Lev. VIII, fol. 134', 30. XI 1422.

od ranijih zahtjeva za dobijanjem Omiša i Poljica, zadovoljivši se sada i samim Klisom a prepuštajući druga dva mjesta bosanskom kralju.⁴⁶

Popuštanje Mlečana u ranijim zahtjevima, bez sumnje, odrazilo se na raspoloženje bosanskog kralja i daljnji tok pregovaranja s njim. Kao rezultat najnovijih pregovaranja i usuglašavanja stavova došlo je do izdavanja povelje za Mlečane, što je učini Tvrtko II. Tvrtković. Poveljom, koju je izdao 21. prosinca 1422. godine, kralj spominje ranije prijateljstvo koje je vladalo između njih i Tvrtka I. Kotromanića. Bosanski kralj je poveljom dao Mlečanima velike trgovinske privilegije i slobode. Ističe se u njoj, između ostaloga, i sloboda mletačkih trgovaca koji dolaze u Bosnu, da mogu tamo trgovati sasvim slobodno i po kopnu i po moru i rijekama. Čak im je dozvoljeno da u Bosni mogu podizati ili kupovati već podignute kuće i tamo se nastanjivati. Svojim barunima, knezovima, kastelanima, županima, sucima i drugim dostojanstvenicima naložio je da paze i štite mletačke trgovce koji dolaze s robom u Bosnu.⁴⁷ Tvrtkova povelja je doista sadržavala velike i sveobuhvatne privilegije i reklo bi se da se ona naslanjala na povelju koju je Mlečanima podario bivši kralj Ostoja. U njegovoj povelji je također sadržan najveći dio privilegija koje su ovdje istaknute.⁴⁸ Novo što Tvrtko II. zavodi u usporedbi s Ostojom može se svesti na dva zaključka; prvi je davanje slobode Mlečanima da u Bosni mogu podizati ili kupovati kuće i tamo se nastanjivati, a drugi uvođenje plaćanja carina koje su ranije njihovi trgovci bili oslobođeni. Bosanski kralj je za Mlečane zaveo još jednu olakšicu u trgovini po Bosni, a ta je korištenje mletačkog novca u trgovinskom prometu.⁴⁹

Povelja što ju je Tvrtko II. podario Mlečanima otvorila je širom vrata trgovinskoj ekspanziji ne samo Mlečana nego i trgovaca dalmatinskih gradova po Bosni. Trgovinska aktivnost dalmatinskih gradova s Bosnom odvijala se preko Venecije i pod strogom kontrolom mletačke vlade.⁵⁰ Mlečani su svojim trgovcima u Bosni nastojali osigurati monopol nad snabdijevanjem Bosanaca suknom i solju. Da bi ih u tom spriječili, Dubrovčani su u instrukcijama koje šalju svojim poklisarima u Bosni omalovažavali njihovo sukno, iznoseći podatke da je vrlo lošeg kvaliteta i boje.⁵¹

Bosanska su se gospoda preko mletačkih trgovaca snabdijevala, između ostalih, i firentinskim te francuskim suknom. Nadalje kupovala je ona iz Venecije veće količine soli koja je pristizala iz dalmatinskih gradova, nakon što su oni 1420. godine priznali mletačku prevlast. U namjeri da spriječi dubrovački monopol na snabdijevanje Bosne solju, mletačka vlada je snizila carine na tu robu koja je išla preko Drijeva.

⁴⁶ *Listine* VIII, 197.

⁴⁷ *Listine* VIII, 204.

⁴⁸ *Listine* VIII, 204.

⁴⁹ *Listine* VIII, 205.

⁵⁰ J. Tadić, »O društvenoj strukturi Dalmacije i Dubrovnika u vreme renesanse«, *Zgodovinski časopis*, VI—VII, Ljubljana 1952—53, 552—565, 552/53.

⁵¹ *Let. di Lev. VIII*, fol. 134', 30. XI 1422.

Tako su trgovci iz Šibenika, Paga, Zadra, Nina i Raba dobivali izvjesne povlastice na izvezenu sol u Drijeva. Primjera radi, spomenimo podatak da se na sto mjerica izvezene soli u bilo koje mjesto plaćala taksa u visini od 20 dukata, dok se na izvezenu istu količinu u Drijeva plaćalo upola manje.⁵² Unatoč primamljivim ponudama koje su Mlečani učinili kralju i vojvodi Sandalju (ponudili su 1500—2000 dukata godišnje),⁵³ nisu uspjeli potisnuti Dubrovčane iz Drijeva.

Ako već Mlečani nisu bili najbolje sreće u držanju trgovinskog monopola u Bosni, bili su, kako se čini, na dobrom putu da pod konac 1422. godine ostvare planove o formiranju saveza. Izvjesna popuštanja i jedne i druge strane donosila su povoljniju klimu u pregovorima. Onog momenta kad su se Mlečani odrekli Omiša i Poljica konačno su riješeni međusobni sporovi i problemi. Tvrtko II, nakon što se konsultirao sa svojom vlastelom i od nje dobio pristanak, mogao je prihvatiti prijedlog mletačke vlade o stvaranju saveza za rat protiv Ivaniša Nelipića. Sporazum je morao biti zaključen najkasnije do početka veljače 1423. godine, kada je mletački poklisar izvijestio svoju vladu da je s bosanskim kraljem postigao suglasnost oko saveza i da je sve to regulirano posebnim sporazumom.⁵⁴ Prema odredbama sporazuma Tvrtka II. je trebao ući u rat protiv Ivaniša Nelipića najkasnije do Uskrsa 1424. godine, i tek kad on otpočne rat, Mlečani će mu pružiti pomoć. U slučaju pobjede nad knezom Ivanišem Nelipićem Venecija bi dobila Klis i sve ono što je ranije pripadalo dalmatinskim gradovima a što im je prisvojio cetinski knez. Tvrtko II. će dobiti Omiš i Poljica kao i sve drugo što bude oduzeto od Nelipića zajedničkim vojnim snagama. Riječ je prije svega o Čačvini, Sinju i brdu Poljica.⁵⁵ Zahvaljujući Tvrtku II. na sklopljenom sporazumu mletačka vlada ga je obasula bogatim darovima. Osim toga, njega i sve njegove sinove, ukoliko ih bude imao, kao i njegove nasljednike, Mlečani su primili za svoje građane.⁵⁶

Nakon što je Ivan de Georgio (mletački poslanik) uspješno okončao posao na Tvrtkovu dvoru, uputio se vojvodi Sandalju da i s njim uglavi sličan sporazum i riješi sporno pitanje Kotora. I njega je pokušao uvući u stvoreni savez, što se dade naslutiti iz sadržaja jednog dubrovačkog pisma.⁵⁷ Ostaje nam nedovoljno jasno kako se u čitavoj toj stvari ponašao vojvoda Sandalj, no iz njegovih odnosa s Dubrovčanima u toku ovih događaja dalo bi se naslutiti da on nije prihvatio ponudu mletačkog poslanika.

⁵² M. Dinić, »Trg Drijeva i okolina u srednjem veku«, *Godišnjica Nikole Čupića*, XL, VII, Beograd, 1938, 109—147, 143/44.

⁵³ *Listine* VIII, 176. Usporedi: Đ. Tošić, *Trg Drijeva u srednjem vijeku*, Sarajevo, V. Masleša, 1987, 126.

⁵⁴ Povelje su pisane na dva jezika i od dvojice zasebnih notara. Jedna je pisana slavenskim jezikom iz ruke notara Restoja, inače kancelara i pro- tovestijara kralja Tvrtka II. Tvrtkovića, a druga talijanskim jezikom iz pera notara Johanna de Bonisio. *Listine*, VIII, 217.

⁵⁵ *Listine* VIII, 215—217.

⁵⁶ *Listine* VIII, 227.

⁵⁷ Lett. di Lev. VIII, fol. 145^v, 18. II 1423.

U toku pregovora između Mlečana i bosanskog kralja pokrenuta je inicijativa o podizanju jedne tvrđave u Bosni, koju je inicirao mletački poslanik. Strahujući od mletačkih planova Dubrovčani su bili prisiljeni da još jednom interveniraju na bosanskom dvoru kod kralja i oblasnih gospodara.⁵⁸ Ako već nisu imali toliko uspjeha kod kralja, to se ne bi moglo reći i za vojvodu Sandalja, kojega su još jednom obasuli vrijednim darovima na početku 1423. godine.⁵⁹ Na sličan način su pokušali udobrovoljiti i samoga kralja Tvrtka, čijeg poslanika daruju vrijednim poklonima.⁶⁰

I Mlečanima je bilo stalo da dobiju pristanak vojvode Sandalja za planirane akcije i savez s bosanskim kraljem. Reklo bi se da je započela žustra diplomatska borba dviju Republika oko zadobijanja naklonosti velikog bosanskog vojvode Sandalja. Mlečani su ga pokušali pridobiti izvjesnim obećanjima. Pokušali su ga smekšati u njegovu krutom držanju oko trgovine s Kotorom. Sandaljevim trgovcima mletački Senat je dao dozvolu da mogu nesmetano ići s robom u Kotor, a samom vojvodi je ponuđeno 600 dukata godišnje za prihode od prodaje soli. Jedino nisu mogli prihvatiti Sandaljev zahtjev, u slučaju da mu bosanski kralj ili turski sultan naredi, da ide u rat i pomogne srpskog despota Stefana Lazarevića ako taj bude u ratu s Venecijom oko spornih posjeda u Zeti.⁶¹ Mletački poklisar, srećom po Dubrovčane, nije postigao značajnijih rezultata u pridobijanju vojvode Sandalja i drugih bosanskih velikaša. Jedino je uspio nagovoriti Tvrtka II. da s njima uđe u savez za rat protiv Ivaniša Nelipića. To saznajemo iz jednog dubrovačkog pisma koje su uputili na dvor ugarskog kralja Sigismunda.⁶²

Kako je vrijeme odmicalo to se sve više približavao termin Tvrtkova napada na cetinskog kneza Ivaniša Nelipića, jer je on već bio obećao mletačkoj vladi da će to biti najkasnije do Uskrsa. Mlečani su ga upozoravali da se primaklo vrijeme za ispunjenje datih obećanja, što je ovaj i prihvatio. U nastojanju da se što više primakne poprištu rata, još za vrijeme zadnje faze pregovora s Mlečanima, Tvrtko II. je u veljači i ožujku 1423. godine boravio u Jajcu. Na tom putu njega je pratilo i dubrovačko poslanstvo.⁶³ Ujesen 1423. godine Tvrtko II. je morao odložiti početak vojnih akcija protiv Ivaniša Nelipića za proljeće naredne godine. Dubrovčani su to iskoristili i još jednom molili ugarskog kralja da za njih posreduje kod Bosanaca. Upoznali su Sigismunda s akcijama mletačkog poklisara. Srećom po Dubrovčane pregovori ujesen 1423. godine između Mlečana i Bosanaca (Tvrtka II. i vojvode Sandalja) nisu urodili plodom, Mletački zahtjevi i planovi nisu naišli na

⁵⁸ Lett. di Lev. VIII, fol. 145, 16. II 1423.

⁵⁹ Cons. Rog. III, fol. 142, 18. II 1423.

⁶⁰ Cons. Rog. III, fol. 143, 24, II 1423.

⁶¹ Listine VIII, 247.

⁶² Lett. di Lev. VIII, fol. 158', 15. III 1423.

⁶³ Lett. di Lev. VIII, fol. 148', 1. II 1423. I mjesec dana kasnije iz Jajca se javljaju dubrovački poslanici svojoj vladi prateći na putu kralja Tvrtka II. Lett. di Lev. VIII, fol. 154', 11. III 1423.

odobravanje ni Tvrtka II. ni krupnih bosanskih feudalaca, u prvom redu vojvode Sandalja, Vukmira i Vukašina Zlatonosovića i Dragiše Dinjičića, što zaključujemo iz sadržaja jednog dubrovačkog pisma.⁶⁴

I dok su na jednoj strani Mlečani imali velikih neugodnosti s cetinskim knezom, iskomplicirali su se njihovi odnosi i s Turskom. Nakon što su primili na upravu Solun navukli su na sebe tursku sumnju. Bilo je jasno da do sukoba s Turcima mora doći. Mlečani su od bizantskog cara Andronika Paleologa kupili Solun za 50.000 dukata.⁶⁵ Za kupovinu tog grada nisu oni dobili suglasje Porte, koja nije željela imati u neposrednom susjedstvu moćnog takmaca, naročito ne na tako važnoj poziciji.

Čim su Turci saznali za pregovore i planove bosanskog kralja Tvrtka II. i Venecije, počeli su na razne načine razbijati te akcije i planove. Čak je jedan njihov vojni odred u proljeće 1424. godine prodro u Bosnu s namjerom da spriječi planove Tvrtka II. oko vojnih akcija protiv Ivaniša Nelipića. Na čelu turskog vojnog odreda nalazio se vojvoda Ishak-beg Ishaković. Iako se zadržao samo nekoliko dana, bilo je to dovoljno da u Bosni ostavi pravu pustoš i strah, budući da je tamo pljačkao i palio sve na što je naišao. O tome upadu turske vojske u Bosnu saznao je i ugarski kralj, ali tek nakon što su se turski vojni odredi već bili povukli.⁶⁶ Čini se da je ovoga puta napad turske vojske imao više pljačkaški karakter i glavni joj je bio cilj da malo zastraši kralja i Bosance. Iako nenadan taj turski upad u Bosnu nije Tvrtka II. zatekao nespremna. Kako je njegova vojska već bila spremljena za vojne akcije protiv Ivaniša Nelipića, kralj ju je upotrijebio protivu Turaka. Skopski namjesnik Ishak-beg napustio je Bosnu tako brzo, pored ostaloga, i zbog nailaska na žestok otpor Bosanaca.

Turski prodor u Bosni imao je presudno značenje i za buduće odnose Tvrtka II. i Venecije. Inicijativa Mlečana da se protiv Ivaniša Nelipića povede rat nije više mogla biti ostvariva. Svaki pokušaj Venecije da se domogne Klisa, a Bosanaca da se prošire na račun osvojenih posjeda od cetinskog kneza, ostao je u zaludan. Tvrtko II. se počeo ispričavati Mlečanima da nije u mogućnosti ući u rat protiv kneza Ivaniša zbog prisustva i opasnosti od Turaka. U prvi mah Venecija je uvažila te njegove isprike, ali, kad je nakon toga prošlo stanovito vrijeme i Tvrtko II. i dalje odbijao da uđe u rat, posumnjali su i sami Mlečani u pravovaljanost sklopljenog sporazuma.

Čini se da je posljednji događaj s Turcima najbolje posvjedočio kakvo držanje imaju Tvrtko II. i Venecija u međusobnim odnosima. Stavio je on na najbolji mogući način na kocku to prividno prijateljstvo i savez. U posljednjem događaju, vezanom za napad Turaka na Bosnu, iskazao je, čini se, pravo lice mletačke diplomacije. Obećanje

⁶⁴ Lett. di Lev. IX, fol. 17—18, 25, X 1423.

⁶⁵ J. Radonić, *Zapadna Evropa i balkanski narodi prema Turcima u prvoj polovini XV veka*, Novi Sad, 1905. 45.

⁶⁶ Lett. di Lev. IX, fol. 31', 27, IV 1424.

koje su dali bosanskom kralju, da će ga, u slučaju da bude u opasnosti i napadnut od Turaka, Mlečani vojno potpomoći, na kraju je potpuno izostalo.⁶⁷ Takav gest Mletačke Republike bit će od presudnog utjecaja na držanje bosanskog kralja, koji nakon ove provjere prijateljstva potpuno napušta promletačku politiku. Tvrtko II. se sve više počeo udaljavati od Venecije i tražiti sigurniji, čvršći i pouzdaniji oslonac. Ako se ima na umu da su mu Turci predstavljali konstantnu opasnost i došli pred vrata, očekujući njihove učestalije napade, suradnja s Mlečanima nije mu mogla biti od koristi, pogotovu ne onakva kakva je bila na provjeri u ovom napadu s proljeća 1424. godine. Mlečani su uspjeli zadržati naklonost jedino vojvode Sandalja, s kojim su se u međuvremenu izmirili i izgladili sve ranije sporove. S njim je sklopljen i sporazum o prijateljstvu koji je krunjen odlukom mletačke vlade da primi njegovu braću Vukca i Vuka za svoje građane.⁶⁸ Na sličan način su postupili i sa Sandaljevim sinovcem Stjepanom Vukčićem.⁶⁹

U jesen 1424. godine došlo je do novog prodora Turaka, koji se ovoga puta nešto duže zadržao u Bosni pljačkajući i plijeneći tamo sve na što su naišli.⁷⁰ Taj najnoviji prodor Turaka umnogome je zastrašio i samog vojvodu Sandalja, koji se čak bavio mišlju da na Porti zatraži za sebe i nasljednike potvrđivanje posjeda, ali je ipak po nagovoru Mlečana od toga odustao.⁷¹ U konstelaciji takvih prilika i odnosa savez sklopljen između Tvrtka II. i Mlečana nije mogao biti ostvaren niti je ikada došao do izražaja. Takvo stanje je, čini se, najviše pogodovalo cetinskom knezu, koji se eto sticajem okolnosti oslobodio pritiska i jedne i druge strane. S obzirom na to da su u Bosni prisutni Turci, Tvrtko II. više nije mogao misliti na rat protiv Ivaniša Nelipića. Tako se na granicama posjeda cetinskog kneza i primorskih gradova, prije svih Splita, ništa bitnije nije promijenilo. I dalje su oni morali da trpe napade kneza Ivaniša, a Venecija nije bila u stanju da mu se sama odupre. Ivaniš je uspio ne samo da sačuva neokrnjenost svojih posjeda nego, štoviše, i da ojača svoje pozicije u primorju.

U čitavoj toj situaciji Mlečanima su ostali jedino pregovori s Poljčanima. Kako je i njima bilo stalo da se sporazumiju na najbolji mogući način s moćnim susjedom to su uslijedili i prvi kontakti u tom pravcu. Iako su Mlečani bili spremni na popuštanja, pokušaji da dođe do zblježavanja ostali su još dugo bez željenih rezultata.⁷² Odnosi su se donekle promijenili onog momenta kada je Ivaniš Nelipić počeo da iskazuje spremnost da se miri s Mlečanima i napokon kada je ugarski kralj Sigismund sklopio s Mletačkom Republikom primirje 1428. go-

⁶⁷ *Listine VIII*, 274/75.

⁶⁸ *Listine VIII*, 256.

⁶⁹ *Listine VIII*, 257—263.

⁷⁰ Jorga, *Notes II*, 221—222.

⁷¹ S. Čirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, Beograd, 1964, 256.

⁷² Pivčević *Povijest Poljica I*, 28—33 *Listine VIII*, 65, 142, 188—190, 215—217, 274—275.

dine. I Poljičani su tada morali pokazati izvjesnu popustljivost prema svome dotadašnjem zaštitniku.

Nakon što je Ivaniš Nelipić ponovno postao ban, od Poljičana je zatražio da vrate posjede Omišu koje su u primorju prisvojili i da postupe u duhu povelje ugarskog kralja Sigismunda iz 1397. godine. U sporu je intervenirao i ugarski kralj, koji naloži kninskom biskupu da poslije Uskrsa uputi na teren komisiju koja će izvršiti razgraničenje poljičkih i omiških posjeda.⁷³ Za poljičku vlastelu rješenje tog spora bio je veliki udarac. Došlo je i do unutrašnjih trvenja koje su u velikoj mjeri podstrekivali Mlečani i Splićani. Splićani su smatrali da je sad pogodan trenutak da vrate dva izgubljena sela. Ubrzo je i sam Ivaniš Nelipić razgraničio svoje posjede u šibenskom kraju 1434. godine. Tek kada su Talovci preuzeli ulogu Nelipića u regionu Cetine, nije više bilo sporova s Mlečanima. Ban Petar Talovac postigao je s njima sporazum u Klisu 6. svibnja 1437. godine.⁷⁴ Poslije smrti Ivaniša Nelipića uspjeli su konačno Splićani zaposjesti sve zemlje u primorju, za koje su smatrali da im po pravu pripadaju.

Na kraju da rezimiramo najburnije godine vladavine kneza Ivaniša Nelipića koje padaju u treću i četvrtu deceniju XV. stoljeća. Događaji oko Ivaniša Nelipića poprimaju mnogo šire razmjere nego se to do sada znalo. U njih su se uključili i takve velesile kakva je u to vrijeme bila Turska, Ugarska, pored Venecije i Bosna, te Dubrovačka Republika. Svi su oni u tim sukobima imali nekakve svoje planove. Dok su Venecija i Bosna išle za potpunim uništenjem ovog uglednog hrvatskog vlastelina, dotle je Dubrovnik strahovao od Venecije i njenog čvršćeg povezivanja s Bosnom, gdje su bili ugroženi neposredni dubrovački interesi. Turskoj je smetalo jačanje Bosne i širenje mletačkog utjecaja na Balkanu. I Ugarska, koja je u to vrijeme bila u izvjesnoj izolaciji u odnosu na Bosnu, počela se ponovno zanimati za Bosnu, a Hrvatska je već bila u njenoj interesnoj sferi. U konstalaciji takvih odnosa na širem međunarodnom planu knez Ivaniš Nelipić se mogao održati na svojim posjedima, čak ih i proširiti.

⁷³ *Listine* IX, 30, 31; Pivčević, *Suppl. al Bullet.* 31, 3—5; 2—10.

⁷⁴ *Listine* IX, 96—98.

Pavo Živković: IVANIŠ NELIPIĆ BETWEEN VENETIAN REPUBLICAN
BOSNIAN KING TVRTKO TVRTKOVIĆ THE SECOND

The Croatian nobleman Ivaniš Nelipić found himself in between the Venetians and the Bosnian king Tvrtko Tvrtković the second in around 1420. His strong position and independent activity disturbed the normal trade and other relations that existed between the Venetian Republic and the Bosnians. Both sides wished to participate in the elimination of this distinguished Croatian nobleman. The Venetians wanted to destroy him in order to reach Trogir and Split and then eventually Omiš, Klis and Poljica. First negotiations for the destruction of the duke Nelipić started at the beginning of 1421. and the negotiations lasted up to 1424. with small periods in between and with temporary peace between Ivaniš with the Venetians.

The Venetians tried to involve vojvoda Sandalj in the negotiations and they partly succeeded in it Tvrtko the Second withdrew from the agreement after Venice betrayed his expectations in helping him against the Turks who twice attacked Bosnia during 1423. and 1424. These events, among other things, made Ivaniš Nelipić together with other most distinguished Croatian families, Frankopans and Kurjakovics, the real shield for the rest of the Croatian territory in the costal area of Primorje.